

PETERECZ ZOLTÁN

100 éve történt: A magyarországi és erdélyi helyzet amerikai szemszögből – 1919. január–február*

Bevezetés

1919 legelején, közvetlenül az első világháború befejezése és a párizsi békekonferencia megkezdése után a magyarországi helyzet igen képlékeny volt. Mint ismeretes, 1918. október 31-ére az őszirózsás forradalom új politikai helyzetet teremtett, és az arisztokrata Károlyi Mihály vezetésével új állami berendezkedés jött létre november 16-án. Károlyi nem túlságosan stabil köztársasági kormánya mindenekelőtt az amerikai elnök, Woodrow Wilson által meghirdetett elvek szerinti békében reménykedett, melynek sarkalatos pontja volt a nemzeti örendelkezés. Mint Károlyi emlékezetesen meg is fogalmazta, „Külpolitikámat a wilsoni elvekre alapítom. Nekünk egy elvünk van: Wilson, Wilson és harmadszor is Wilson [...] Amerikára az a feladat vár, hogy átgyúrja egész Európát, kiirtsa belőle a reváns gondolatát, és olyan békét teremtsen, mely nem hagyja egyetlen nép lelkében sem keserűség fullánkját.”¹ Noha az egyértelmű volt, hogy Magyarországra valamilyen nemű büntetést biztosan kirónak, és a környező utóállamokban felszínre tört új nemzeti öntudat és államszervezés sem kecsgetett semmi jóval, Wilson hatalmas ázsiója és az általa megfogalmazott elvek sok magyarban reményt tápláltak a leendő békét illetően. A magyar politikai vezetés vajmi kevéssé tudta vagy értette, hogy az Egyesült Államokat nem különösebben érdekelte a közép-európai régió és benne Magyarország, és azt sem tudhatták, hogy az emelkedett wilsoni retorika mögött kevés tartalom van. Ehhez járult még az is, hogy Wilson számára a Népszövetség volt az igazán fontos cél, és hagyta magát más ügyekben eredeti álláspontjától eltéríteni csak azért, hogy a Népszövetség útjára indulhasson. Így részben ennek is tulajdonítható, hogy a magyar érdekek csorbultak az eredetileg kinyilatkoztatott amerikai elvekhez képest.²

Az Amerikai Békeküldöttség 1919 legelején útjára indította a Coolidge-missziót pontosan azért, hogy az amerikaiak számára szinte átláthatatlan közép-európai térségből pontosabb értesüléseket szerezzenek. Ez fontos volt, mert az amerikaiak sokszor kénytelenek voltak a britek vagy franciák által megosztott információkkal dolgozni, amelyek messze nem tűntek

* A tanulmány megjelenését támogatta az Eszterházy Károly Egyetem az EFOP-3.6.1-16-2016-00001, „Kutatási kapacitások és szolgáltatások komplex fejlesztése az Eszterházy Károly Egyetemen” projekt keretén belül.

¹ Károlyi Mihály beszéde, *Pesti Hirlap*, 1918. december 31.

² A párizsi békekonferencia irodalma bőséges és folyamatosan megújuló. A két legutóbbi nagyszabású könyv: Walworth, Arthur: *Wilson and His Peacemakers. American Diplomacy at the Paris Peace Conference, 1919*. New York, 1986. és MacMillan, Margaret: *Béketeremtők – Az 1919-es párizsi békekonferencia*. Budapest, 2012., míg magyar szempontból vizsgálva: Cartledge, Bryan: *Mihály Károlyi & István Bethlen: Hungary, London, 2009*. Szintén lásd: Ormos Mária: *Padovától Trianonig. 1918–1920*. Budapest, 1983.; Glant Tibor: *Kettős tükörben: Magyarország helye az amerikai közvéleményben és külpolitikában az első világháború idején*. Debrecen, 2008.

elégésnek vagy pártatlannak fontos döntések meghozatalában. Az amerikai vezetés nem minden alap nélkül gondolta, hogy ezek az országok, nem is szólva az újonnan létrejött országok delegációiról, kivétel nélkül saját politikai érdekeik szerint tájékoztatják az amerikai küldötteket, és próbálják kihasználni az amerikai presztízt a rájuk nézve kedvező döntések eléréséhez. Az Archibald C. Coolidge vezette küldöttség székhelye Bécsben volt, s innen indultak útjukra a kis létszámú megfigyelő csoportok Lengyelországba, Csehszlovákiába, Magyarországra, Romániába és a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságba. A misszió vegyesen tartalmazott katonai és civil személyeket, akik között voltak egyetemi tanárok (mint maga Coolidge is) vagy ügyvédek. A misszió ugyan hivatalos jellegű, de szigorúan nem diplomáciai küldetés volt; tehát csak megfigyelésre és információgyűjtésre szorítkozhatott. Az összegyűjtött adatokat elemezni kellett, majd Párizsba küldeni az amerikai békedelegáció küldöttjeinek, hogy megpróbálják azokat konstruktív módon felhasználni. Coolidge választotta ki, hogy ki melyik országba utazik, és ő volt hivatott összefogni a társaság munkáját annak érdekében, hogy Párizsba megfelelő tempóban, mennyiségben és minőségben áramolhassanak a hírek.³

Az előbb említett közép-kelet-európai országok közül Magyarország volt az egyik legneuralgikusabb hely, így Coolidge úgy döntött, személyesen is felkeresi, és ott tölt néhány napot. Tekintettel a körülményekre, mindenképpen találkozni és beszélni akart Károlyi Mihállyal, és első kézből kívánt informálódni a magyar helyzetről, véleményekről és elvárásokról. Magával vitte erre az útra Charles M. Storeyt is, egy fiatal bostoni ügyvédet, aki végül hat héten át maradt Magyarországon, amibe egy tíz napos erdélyi utat is sikerült belesűrítene. Storey az akkori értelmiségi szokásoknak megfelelően naplót vezetett küldetéséről, hogy így örökítse meg a napi eseményeket, a személyeket, akikkel találkozik, illetve benyomásait és tapasztalatait a helyekkel, történesekkel és személyekkel kapcsolatosan. Érdekes módon korábban és később sem vezetett naplót, legalábbis nincs erre utaló jel, így egyértelműen a történelmi helyzetet átérzve gondolhatta úgy, érdemes lesz papírra vetni a legfontosabb dolgokat. Storey naplóbejegyzései november közepén kezdődnek, és március legelejéig tartanak, amikor visszaérkezett Párizsba. Mivel ezen időszak jelentős részét Magyarországon töltötte, naplóbejegyzései fontos forrásként szolgálnak azt illetően, hogy miként vélekedett ő maga, a Coolidge-misszió más tagjai, illetve szélesebb értelemben az amerikai küldöttek a háború utáni európai helyzetről s azon belül Magyarország állapotáról és a magyarokról, illetve az amerikai politika lehetőségeiről és feladatairól úgy egész Európát, mint a közép-kelet-európai térséget illetően.

A napló mint történelem

A naplóbejegyzések és a részletes naplóvezetés szokása egészen a reneszánsz korra nyúlik vissza, megjelenését összefüggésbe lehet hozni az egyén szerepének felértékelődésével és az ennek nyomán kialakult fokozott önkifejezési igénnyel.⁴ A naplóvezetés azonban igazából a tizenkilencedik század derekától kezdett egyre szélesebb körben elterjedni. A napi dolgok lejegyzése a felsőbb társadalmi rétegek, de különösen a politikusok és diplomaták körében vált elsősorban jellemzővé, noha nem csupán ők vezettek naplót.

³ A Coolidge-misszió történetéhez lásd: Coolidge, Harold Jefferson – Lord, Robert Howard: *Archibald Cary Coolidge: Life and Letters*. Boston – New York, 1932. 192–215.; Magyarics Tamás: *Amerikai missziók a Magyar Tanácsköztársaság idején*. Múltunk, 42. évf. (1997) 4. sz. 3–38.

⁴ Ransel, David L.: *The Diary of a Merchant: Insights into Eighteenth-Century Plebeian Life*. The Russian Review, vol. 63. (2004) No. 4. 596.

A napló mindenképpen élő történelmi lenyomat, hiszen a saját könyvecskéikbe bejegyző emberek friss emlékekből és élményekből merítettek, s az idő sem homályosította el a sok-sok évvel korábban történt eseményeket. Ugyanakkor a napló irodalom is, még ha nem is feltétlenül szépirodalmi mű születik a bejegyzések nyomán. Ezért lehet „bizonytalan műfajnak” nevezni, hiszen valamilyen átmenetet képez „az irodalmi és történelmi írás között, a lejegyzés spontaneitása és a megszerkesztett szöveg reflektálása között, az egyéniség és az események között, szubjektivitás és objektivitás között, a magánszféra és a közsféra között”.⁵ Noha egy napló elolvasásakor természetesen mindig élni kell a szubjektivitás által keltezt torz tükör gyanújával, a napi szinten lejegyzett koresemények általában valóságghűnek bizonyulnak. Ettől függetlenül nem szabad a naplóra mint teljesen hiteles történelmi forrásra tekinteni, hiszen ezek az írások elsősorban „a múlt belső átéléséről szólnak” – tehát csakis szubjektív képet tárnak elénk.⁶ Éppen ezért színezés, nagyítás és tévedés egyaránt része minden ilyen jellegű leírásnak. Ez utóbbi jelenség viszont még a professzionális történelemírásnak is sajátja. Mivel azonban a naplókészítő magának jegyzi le a friss történéseket, nem feltételezzük, hogy szándékosan torzít (noha természetesen erre is vannak példák). Ennek oka, hogy az ilyesfajta tevékenység lényege a pillanat megőrzése és leképezése, így a naplóbejegyzőnek nem áll szándékában és érdekében saját magát becsapni.⁷

Charles M. Storey naplója

Charles Moorfield Storey meglehetősen jól ismert család gyermeke volt. Édesapja, Moorfield Storey (1845–1929) jó nevű, köztudottan liberális politikai és jogi nézeteket valló bostoni jogász volt, aki aktív szerepet vállalt a feketék jogi egyenlőségéért folytatott küzdelemben.⁸ Fia, Charles (1889–1980) a Harvardon végzett, majd jogi diplomájának megszerzése után az Igazságügyi Minisztériumban dolgozott az első világháború végéig. A háború után egy jogi cég tagja lett, ahol a következő hatvan évben dolgozott, egészen élete végéig. Különböző civil szervezetekben volt tag vagy töltött be elnöki, illetve más tisztséget, melyek közül a Harvard Egyetem felügyelői titulusára volt a legbüszkébb, melyet öt éven át mondhatott magáénak.⁹

Charles Storey naplóbejegyzései – amint utalás történt rá korábban – váratlan és egyszerű intellektuális kísérlet volt a mozgalmas és sokszor hektikus mindennapok megőrzésére. A sűrű és feladatoktól hemzsegő napok történései általában késő éjjel, de néha csak egy-két nappal később kerültek lejegyzésre, amikor az események és benyomások még nagyon frissen éltek a szerző emlékezetében. Storey naplóját alapvetően három nagyobb részre lehet osztani. Az első rész a párizsi eseményekkel és az ottani munkájával foglalkozik, s körülbelül hat hét történéseiről ad krónikát. A második rész a Coolidge-misszióban töltött közel két hónapról, rövid bécsi, majd sokkal hosszabb budapesti tartózkodásáról, a harmadik rész pedig erdélyi körútjáról mesél – Storey negyven napot töltött Magyarországon.

Összehasonlítva más, ekkortájt íródott naplókkel, melyeket szintén amerikaiak készítettek, könnyen megállapítható, hogy Storey nyitottabb és előítéletektől mentesebb volt, mint

⁵ Langford, Rachael – West Russel (ed.): *Marginal Voices, Marginal Forms: Diaries in European Literature and History*. Amsterdam, 1999. 8.

⁶ Gyáni Gábor: *A napló mint társadalomtörténeti forrás*. Szabolcs-Szatmár-Beregi levéltári évkönyv, 12. sz. Nyíregyháza, 1997, 25.

⁷ Pritz Pál: *Napló és történelem*. Múltunk, 62. évf. (2017) 1. sz. 4–6.

⁸ Wambaugh, Eugene: *Moorfield Storey (1845–1929)*. Proceedings of the American Academy of Arts and Sciences, vol. 71. (Mar., 1937) No. 10. 552–556.

⁹ Chase, Theodore: *Charles Moorfield Storey*. Proceedings of the Massachusetts Historical Society, Third Series, vol. 92. (1980) 151–156.

számos honfitársa, akik szintén Párizsban vagy a különböző amerikai missziókban dolgoztak. Ezt a vonást Storey minden bizonnyal édesapjától és annak liberális világnézetéből örökölte. Példaként meg lehet említeni a zsidókhöz való viszonyulását. Rendszeresen találkozott zsidó származású emberekkel, míg a Coolidge-misszió tagjaként Közép-Kelet-Európában tartózkodott, de nehéz a kor amerikai felsőbb osztályaira oly jellemző antiszemitizmust szavaiban felfedezni. Néha nemtetszését fejezte ki beosztottja, Davison különböző dolgai miatt erdélyi útjuk alkalmával, de ha összevetjük például Nicholas Roosevelttel zsidókat illető, kifejezetten pejoratív és rendszeresebb megnyilvánulásaiival annak naplóbejegyzéseiben, Storey esetleges kritikai észrevételei kifejezetten tiszteletről és emberszeretetről tanúskodnak.¹⁰

Charles M. Storey Párizsban

Ami a Storey által a párizsi békekonferenciára készülők amerikai küldöttségben előkészítőként végzett munkát illeti, a naplóbejegyzések felettébb érdekesekek. Egyrészt rálátást nyújtanak arra, hogy az információgyűjtésre létrehívott szekció miként működött, milyen belső elmentések jelentek meg, másrészt azt is bemutatják, hogy az amerikaiaknak milyen problémákkal kellett szembenézniük közvetlenül a háború befejezése után és a békekonferencia előkészítésénél, akár saját népes delegációjukat illetően, akár szövetségeseik kapcsán. De a napi bejegyzések számos apróbb történelmi és kulturális aspektusról is lenyomatot készítettek. Ilyen például V. György angol király vagy Woodrow Wilson megérkezése Párizsba, illetve a Belleau-erdei csata (Belleau Wood) színterének megtekintéséről írt sorok. A naplóbejegyzések november 14-én kezdődnek, amikor Storey Svájcból Párizsba érkezett.¹¹ A francia fővárosban személyes kapcsolatban állt az amerikai békedelegáció krémjével (Edward House, Walter Lippmann, Joe Grew, Gordon Auchincloss, Leland Harrison, Allen Dulles, Isiah Bowman, Tasker H. Bliss, William Bullitt, Archibald Coolidge). Ők és mások valamilyen értelemben és fókig mind a napi munkájához szükséges kontaktszemélyek voltak. Egy a saját párizsi munkáját illetően akár céltalannak is tűnő tíz napos időszak után Storeynak felajánlották, hogy legyen a Politikai Hírszerzési Hivatal (Bureau of Political Intelligence) vezetője. Ez a felkérés nagyon hízelgő volt számára, mivel saját bevallása szerint „alig volt bármi más, amit ennél jobban akartam volna”.¹² A munka gyakorlatilag mindenféle lehetséges információ begyűjtését, számtalan memorandum és kérvény olvasását s mindezek elemzését kívánta meg, hogy mindebből egy viszonylag könnyen érthető, a lényegi pontokat kiemelő összefoglaló készüljön, melyet az előkészítő bizottság és a velük kapcsolatban álló amerikaiak hasznosíthatnak. Az ő vezetése alatt álló csoport jelentette meg az amerikai békekonferencia bizottságának rövid élettartamú hivatalos kiadványát (*Official Bulletin*), amely napi, néha naponta kétszer megjelenő, hivatalos információkat és híreket tartalmazó lap volt. Storey úgy érezte, hogy ez a feladat igazán neki való, és nagy energiával látott hozzá a sok munkával járó tevékenységnek.

Storey naplóbejegyzéseiben nemcsak a napi rutinmunkáról és annak jellegéből adódó problémákról lehet olvasni, de több igen pontos meglátás is helyet kapott, ami az első világháború utáni európai viszonyokra és az Egyesült Államoknak helyére vonatkozik. Az egyik

¹⁰ Lásd: Roosevelttel, Nicholas, *A History of a Few Weeks* (kiadatlan kézirat), Box 18, Nicholas Roosevelt Papers, Syracuse University Libraries, Egyesült Államok.

¹¹ A Garrett-misszió tagjaként járt Bernben szeptember 24. és november 14. között, ahol az amerikai és német hadifoglyokról folytak tárgyalások. John W. Garrett a Hollandiába akkreditált amerikai követ volt.

¹² Storey naplóbejegyzése, 1918. november 24. Charles Moorfield Storey Journal, 1918–1919, Massachusetts Historical Society, Boston, United States (a továbbiakban: C. M. Storey Journal)

legélesebb meglátása a kontinentális Európáról az volt, hogy mit is várnak és remélnék az itteni országok – Franciaországot leszámítva – az Egyesült Államoktól. A háborút követő felfordulásban, ahogy Storey magának megfogalmazta, mind a régi, mind az újonnan született és születőben lévő államok úgy tekintettek Amerikára, mint „megmentőre, őrangyagra, határbizottságra és élelmiszerutánpótlásra”.¹³ Számára elsősorban az jelentette a feloldhatatlannak látszó ellentmondást, hogy míg az európaiak általában véve úgy vélték és hitték is, hogy az Egyesült Államok pártatlan, és ebben a szellemben érkeztek képviselői Párizsba – amivel Storey egyetértett; ám ugyanakkor azt is gondolták, az amerikaiak rendelkeznek „politikai éleslátással is”, de Storey szerint ebben „szinte akkora hiányt szenvedünk, ami már egyenesen riasztó”.¹⁴

Az amerikai politikát illetően Wilson elnök 14 pontjáról és általában meghirdetett békeajánlatairól így fogalmazott: „Érzetem, hogy csak sodródunk, és várjuk, hogy az elnök megérkezzen, és konkrét módon megfogalmazza absztrakt elképzeléseit”.¹⁵ Ez kendőzetlen kritikája volt annak, ahogy Storey szerint Wilson a háború utáni helyzet rendezését kívánta megoldani. Meg volt győződve róla, hogy Wilson nem eléggé felkészülten érkezett, és nem volt más, mint „egy Sir Galahad Nyugatról, kezében fakarddal, hogy azzal törje be a mai Európa néhány legkeményebb fejű emberének sisakját”.¹⁶ Storey szerint ez hatotta át az egész amerikai hozzáállást a békekonferencia folyamán, amiből azután a diplomáciában jóval tapasztaltabb európai tárgyalófelek könnyen hasznot húztak. „Tudják, hogy nincsen semmilyen tervünk – írta naplójába –, és ha arra emlékeztető végeredményt kapunk, amiért harcoltunk, akkor gyermekeként megyünk haza boldogan a játékunkkal, de az igazán fontos sikereket ők söprik be.”¹⁷ Egyébiránt az ilyen jellegű megfigyelés nem volt egyedi. Storey számos Párizsban dolgozó honfitársa fogalmazott meg hasonló véleményt Wilson politikai felkészültségét és keresztes hadjáratra emlékeztető módszereit illetően.¹⁸

Storey arról is panaszkodott, mennyire körülményes és nehéz az információgyűjtés úgy, hogy az amerikaiaknak – ellentétben a britekkel, franciákkal és olaszokkal – a kontinensen nem voltak, sokszor éppen a legfontosabb helyeken megfelelő emberek. A kiépített mechanizmust tette ezért felelőssé, amely lassan és csak igen alacsony határfokkal működött, részben a külügyminisztérium miatt, részben a Herbert Hoover vezette Élelmiszerügyi Ügynökség miatt, részben pedig a már említett és a terepen kézzelfogható emberhiány miatt. Emellett kifejezetten zavarta a fejetlenség, a szervezetlenség, de különösképpen saját bizonytalan helyzete a szervezetben, amely egy idő után kifejezetten irritálta. Ez utóbbi különösen a *The Inquiry* Párizsba érkezésekor vált akuttá. Ez volt a Wilson elnökhöz közel álló információs és szervező bizottság, amely számos értelmiségit foglalt magában, és elsőbbséget élvezett más hasonló szervezeti egységekkel szemben, például Storey Hivatalával szemben is, amely kénytelen volt betagozódni a *The Inquiry*-ba. Ez azért is fontos, mert rávilágít, miért akart

¹³ Storey naplóbejegyzése, 1918. november 26., C. M. Storey Journal.

¹⁴ Storey naplóbejegyzése, 1918. november 26., C. M. Storey Journal.

¹⁵ Storey naplóbejegyzése, 1918. december 14., C. M. Storey Journal. Lásd még: Glant Tibor. *A 14 pont története és mítosza*. Külügyi Szemle, 8 évf. (2009) 4. sz. 84–99.

¹⁶ Storey naplóbejegyzése, 1918. december 14., C. M. Storey Journal.

¹⁷ Storey naplóbejegyzése, 1918. december 14., C. M. Storey Journal.

¹⁸ Lásd például Nicholas Roosevelt vagy Jeremiah Smith, Jr. magánvéleményeit: Roosevelt, Nicholas: *A History of a Few Weeks*, (kiadatlan kézirat), Box 18, Nicholas Roosevelt Papers, Syracuse University Libraries, USA, és Jeremiah Smith személyes beszámolója olvasható magyarul: Peterecz Zoltán: *Jeremiah Smith és a magyar népszövetségi kölcson, 1924–1926: Egy jenki pénzügyi ellenőr a Magyar Királyságban*. Debrecen, 2018. 33–50.

annyira Storey az éppen ekkor formálódó Coolidge-misszió tagja lenni: így elkerülhette a párizsi feszültségeket, és olyan munkát végezhetett a terepen, melynek hiányát saját maga korábban annyiszor szóná tette. Naplója szerint december 11-én beszélt először Archibald Coolidge-dzsal a Közép-Európába küldendő csoport tervéről, és mindjárt jelentékenyen hozzá is járult a tervezéshez. Míg ugyanis Coolidge a Balkánon tervezte felállítani a központot, addig Storey Bécsset propagálta, további alközpontok felállításával a környező országokban.¹⁹ Storey ötlete lett a befutó, és még karácsony előtt hivatalos döntés született, miszerint a Coolidge-misszió Bécsben alakítja ki székhelyét, információt gyűjt helyben, az Osztrák–Magyar Monarchia utóállamaiban és Romániában. A küldetésnek, noha hivatalos minőségben utazott, szigorúan csak megfigyelő státusa volt, és még csak jelét sem adhatta, hogy esetleg diplomáciai felhatalmazással rendelkezik. Ezt Storey személy szerint úgy értékelte, hogy a Coolidge-misszió számára így „szinte lehetetlen volt, hogy bármit is véghez vigyen”.²⁰

Charles M. Storey Magyarországon

Végül december 27-én a Coolidge-misszió első fele tizenegy személlyel elindult Bécsbe, amit egy három fővel nagyobb egység követett január 3-án, ez utóbbi különítmény tagja volt Charles M. Storey is. A többnapos út után hamar döntés született, ki melyik országba megy feldehítő munkát végezni. A magyarországi helyzet fontosságára tekintettel Coolidge úgy határozott, személyesen látogat el Budapestre, mert találkozni akart Károlyi Mihállyal, és elsőkézből kívánt tájékozódni a helyi viszonyokról. Magával vitte saját titkárát, Lawrence Martin őrnagyot, aki elsősorban a katonai kérdéseket volt hivatva tanulmányozni, Philip L. Goodwin, E. H. Davison őrmestert, aki írnokként tevékenykedett, egy futárt és Storeyt. Coolidge csak néhány napot tervezett a magyar fővárosban eltölteni, aminek következtében Storeyra maradt (Davisonnal mint beosztottjával együtt) a megfigyelés és az információk begyűjtése Magyarországon a lehető legtöbb csatornából és ezek továbbítása Bécsbe, illetve Párizsba. Storey Magyarország történelmének tanulmányozásával készült az ottani tartózkodásra, és tizenöt órás vonatkozás után az amerikai delegáció január 15-én reggel érkezett meg Budapestre.

A Magyarországon töltött idő a vártak megfelelően igen sűrű és eseménydús volt. A kormány nevében Baloghy Ernő fogadta az amerikaiakat a pályaudvaron, s a beszámolók szerint nagy jelentőséget tulajdonított a delegációnak. Viszontválaszában Coolidge megpróbálta az amerikai semlegesség hangját megütni: „Szívvel köszönjük szíves szavaikat, és minden törekvésünk az lesz, hogy az igazság és méltányosság szellemében járjunk el.”²¹ Az itt töltött néhány nap alatt az amerikai küldöttség a magyar társadalom különböző rétegeinek képviselőivel találkozott. Az így nyert benyomások és értesülések alapján próbálták a lehetőségekhez képest reálisan felmérni, hogy Magyarország milyen helyzetben van, milyen céljai vannak, és ezeket mennyire tudja megvalósítani, illetve mennyire lehet ezeket összhangba hozni a békekonferencia várható határozataival, melyek ekkor még nem körvonalazódtak teljes egészében. Természetesen egyik első útjuk Károlyi Mihályhoz és annak kabinetjéhez vezetett, mint az ország tényleges vezetőihez. Itt beszélgetést folytattak Károlyn kívül az újsütetű miniszterelnökkel, Berinkey Dénessel és a kabinet más tagjaival, például Jászi Oszkárral és

¹⁹ Storey naplóbejegyzése, 1918. december 11., C. M. Storey Journal.

²⁰ Storey naplóbejegyzése, 1918. december 20., C. M. Storey Journal.

²¹ „Amerika politikai és katonai bizottsága Budapestre érkezett”, *Az Est*, 10. évf. 14. sz. 1919. január 16. 3. A *Pester Lloyd* is szinte naponta beszámolt az eseményekről és az amerikai csoport programjáról. Lásd: *Pester Lloyd*, 1919. január 15., 16., 17., 18., 19., 20. és 25.

Buza Barnával. Aznap este Károlyi fogadást adott az amerikai csoport tiszteletére. Storey számára teljesen meglepően a magyar elnök őt szemelte ki egy hosszan tartó magánbeszélgetésre, és a naplőbejegyzések szerint sikerült is elbűvölnie az amerikai jogászt: „Őszinte, becsületes ember benyomását keltette bennem, olyasvalakiét, aki jobbat gondol a világról, mint az megérdemelne; egy idealista”.²² Majd így folytatta Károlyi jellemzését: „...nagyon emberi személy, aki képes vak odaadást ébreszteni másban, ami épp annyira alapul a gyengeségén, mint az erősségén”.²³ Másnap ismert magyar előkelőségek látogatták meg Coolidge-ékat, többek között Teleki Pál, Garami Ernő, Festetics Sándor, amit egy Podmaniczky Sándornál eltöltött ebéd követett, míg este Károlyi rendezett újabb fogadást a tiszteletükre. Nem túlzás azt állítani, hogy a magyar politikai és társadalmi vezetés megróbbalt közel kerülni és jó benyomást kelteni az amerikai küldöttségben. Coolidge is megilletődött a fogadtatástól. Néhány nappal később édesanyjának írt levelében a következő módon ismertette az itt töltött napok lényegét: „...hektikus, de mégis csodálatos élmény volt. Nemigen vagyok hozzászokva, hogy büszkén ücsörögjek, miközben tíz bankár intéz hozzám beszédet, hogy egy hotelerkélyről tartsak beszédet éljenző diákseregnek, egy elnök adjon a tiszteletemre ebédet (ahova fél óra késéssel érkezem az előbb említett diákok miatt), egy főherceg látogasson meg, és elfoglaljam régóta üresen álló operapáholyát, és felállva kecsesen meghajoljak a közönség tapsvihara közepette – és mindez egy rövid nap leforgása alatt.”²⁴

A következő napok azután hasonló módon teltek: találkozók és beszélgetések vezető személyiségekkel és különböző küldöttségekkel, mint a Magyarország Területi Épségének Védelmi Ligája, a Magyarországi Német Nemzeti Tanács – mindkettő petícióval felvértezve érkezett – vagy egy székely küldöttség. Ez utóbbi társaságot nagyszámú tömeg kísérte és várta az épületen kívül, és Storey először, de nem utoljára hallhatta a székely himnusz magyarországi tartózkodása alatt. Gyors konklúziója érkezésük után, amit az addigi magyarokkal való beszélgetéseire és benyomásaira hagyatkozva alakított ki, a következő volt: „...amennyiben Károlyinak távoznia kell a vezetésből, nem látom, ki vagy kik lennének képesek akár rövid távon is átvenni helyét. Azok közül, akikkel én beszéltem, a szocialisták a legelőrehaladottabbak, és intelligensek is. Úgy tűnik, nekik vannak ötleteik. A többiek csak az érzelmeikre hagyatkoznak.”²⁵ Ez egyben komoly kritikája is volt a magyar arisztokrácia bemutatkozásának; ennek képviselői kevésbé konstruktívan nyilvánultak meg a Storeyval folytatott beszélgetésekben. Coolidge a maga részéről úgy tájékoztatta Párizst magyarországi benyomásairól, hogy noha végig hangsúlyozta, nincsen semmiféle diplomáciai felhatalmazásuk, „nem kerülhettem el [a benyomást], ami itt általános közvéleménynek tűnik, nevezetesen hogy ez az első alkalom, hogy a magyarok a szövetséges hatalmak elé tárhatták nézeteiket, és különösen az Egyesült Államok elé, és elsősorban Amerikára tekintenek úgy mint megváltójukra”.²⁶

Miután január 19-én este Coolidge visszautazott Bécsbe, Storey maradt a *de facto* amerikai vezető Budapesten, és a következő napok gyors egymás utáni találkozók, ebédek, délutáni teázások és vacsorák fergetegét hozták, amit éjszaka a Bécsbe küldendő tudósítások összeállítása követett a hideg szállodai szobában. Storey hamarosan tompultnak is érezte magát a napi zsúfolt program és sokszor megkérdőjelezhető információtömeg ritmusától.

²² Storey naplőbejegyzése, 1919. január 15., C. M. Storey Journal.

²³ Storey naplőbejegyzése, 1919. január 15., C. M. Storey Journal.

²⁴ Coolidge édesanyjának, 1919. január 22., idézi Coolidge–Lord: *Archibald Cary Coolidge*, 210.

²⁵ Storey naplőbejegyzése, 1919. január 17., C. M. Storey Journal.

²⁶ Coolidge a párizsi amerikai küldöttségnek, 1919. január 19., idézi: Coolidge–Lord: *Archibald Cary Coolidge*, 211.

Egyszerűen úgy érezte, „az elme elveszíti rugalmasságát és befogadó készségét”.²⁷ A helyi fizikai és szellemi megpróbáltatások mellé járult, hogy Storey felesége otthon volt várandós harmadik gyermekükkel. Amikor két napra George Creel, Wilson elnök mindenható propagandafőnöke Budapestre látogatott, Storey nem érezte, hogy a dolga egy picit is könnyebb lenne. A Creel-bizottság sokszor excentrikusan viselkedő vezetője ugyanis Storey megítélése szerint nem volt professzionális hírgyűjtő, csak belekontárkodott mások munkájába. Ez a feszültség már Párizsban is tapintható volt. Mivel Storeyt elárasztotta a sok információ, vélemény és pletyka, úgy gondolta, hogy csak az adott nap legfontosabb eseményeit örökíti meg naplójába, de nem jegyzi le személyes benyomásait a magyarokról és Magyarországról. Ettől a technikától függetlenül szerencsére sokszor kiolvasható egyértelmű véleménye az őt körülvevő helyekről és emberekről. Például, amikor a külügyminisztériumból egy bizonyos Székely nevezetű emberrel beszélgetett, a következőt írta naplójába: „Ha az arisztokratáknak csak fele annyi eszük lenne és fele annyi gondolatuk, mint Székelynek, akkor sokra vennék, mert birtokában lennének annak, ami a jelenlegi kormány vezetőiből hiányzik – felkészültség és tapasztalat.”²⁸

Mindenestre, még ha tartózkodott is legszemélyesebb gondolatai bejegyzésétől saját naplójába, nem rejtette véka alá azokat egy Allen Dullesnek írt magánlevélben, aki Párizsban dolgozott az amerikai béke delegáció tagjaként. A hosszú levél, amelyben egyben magyarországi tapasztalatai első két hetének összefoglalását is adta, bőven tartalmaz érdekes passzusokat, különösen, amikor Károlyi személyiségevel és Magyarország jövőbeni helyzetével foglalkozik. Károlyi Mihályt illetően Storey a következő – részben korábbi naplóbejegyzéseivel is egybecsengő – jellemzést írta: „[Károlyi] idealista, egyfajta álmodozó, kínosan becsületes, akiről néhányan úgy gondolják, rossz emberismerő és hajlamos erős akarátú emberek hatása alá kerülni. Személy szerint nagyon megnyerőnek találom őt, jól társalog, és mindannyiunkra mély hatást gyakorolt. Kétség sem férhet mélyről fakadó őszinte meggyőződéséhez erejéhez. Különösen erőteljes személynek találom, aki meglehetősen politikai ösztönről tett tanúbizonyosságot.”²⁹ Noha ez a vélemény sokban megegyezik a naplóbejegyzésekkel, ebben a levélben Storey sokkal összefogottabban és letisztult formában fogalmazta meg véleményét. A kormány egészét politikai és tisztességi szempontok alapján tapasztalatlanak és vegyesnek írta le, de azt is bevallotta, hogy a jelenlegi kormány „lehetetlen helyzetben” van, „s nem látom be, hogy milyen más úton haladhatnának, ami nagyobb sikert ígérne a jelenlegi körülmények között”.³⁰ Hibának tartotta, hogy Párizsból nem érkezik egyértelmű jelzés arra vonatkozólag, hogy pontosan milyen lépéseket várnak a Károlyi-kormánytól, amely antant-barát politikát akart folytatni, s mivel ők képviselték egyedül a „haladást és rendet”, Storey meglátása szerint támogatást érdemelnének.³¹ Érdemes megjegyezni, hogy Dulles válaszában úgy fogalmazott, a magyarokat meg kell büntetni múltbeli bűneikért, s ez azért is fontos, mert jól illusztrálja, hogy messze nem volt egységes vélemény az amerikaiak között a béke rendezést illetően. Sokan azok közül, akik személyesen ellátogattak Magyarországra, megengedőbbnek bizonyultak párizsi munkatársaiknál. Storey arra is kitért ebben a levélben, hogy a győztes hatalmak sorozatosan megszegik a fegyverszüneti megállapodást, és azt

²⁷ Storey naplóbejegyzése, 1919. január 22., C. M. Storey Journal.

²⁸ Storey naplóbejegyzése, 1919. február 5., C. M. Storey Journal.

²⁹ Storey Dullesnek, 1919. február 3., Storey, Charles M. 1919, Box 53 Folder 19, Allen W. Dulles Papers; Pubic Policy Papers, Department of Rare Books and Special Collections, Princeton University Library.

³⁰ Uo.

³¹ Uo.

javasolta, hogy „amíg a határkérdés nem rendeződik, Magyarországnak meg kell engedni, hogy polgári ellenőrzést gyakorolhasson a megszállt területeken, különös tekintettel a fegyverszüneti megállapodásban foglaltakra, azon célból, hogy pénzt teremthessen elő, és ideiglenes választásokat tarthasson”.³² Reflektált a magyarok általános hangulatára is, és arra a következtetésre jutott, hogy „a magyarok apátiája” elsősorban a közvetlen háború utáni érzelmeknek volt betudható, köszönhetően „a vereségnek, a jövőt illető reménytelenségnek és bizonyos mértékig annak a kormányzati ígéretnek, hogy ha az emberek befogják a szájukat, az igazságos és jótékony szétosztásnak köszönhetően minden az övék lesz”.³³ Némileg profetikusán hozzátette, „csak Isten tudja, meddig fog ez a helyzet tartani”.³⁴ Számos amerikai megfigyelőhöz hasonlóan, akik a két világháború között véleményt formáltak Magyarországról, Storey is osztotta azt a közkeletű nézetet, miszerint „Magyarország a nyugati civilizáció és a balkanizálódás keresztútján található. A Nyugat keleti védőbástyájává akar válni, de ha eme ajánlatát visszautasítják, a félelem a szlávok [...] vagy a németek kezébe vetheti őket.”³⁵

Storey fontos szerepére utal a következő epizód is. Storey az Egyesült Államokat képviselte, így akarva-akaratlanul is a megmentő ország követének szerepét aggatták rá. Mindenki eszerint fordult hozzá, mindenki az ország sanyarú sorsáról és kilátástalan jövőjéről győzködte, hacsak Amerika nem karolja fel a magyar ügyet, és nem segítkezik egy igazságos béke megalkotásában. Ebben a szellemben jelent meg a *Tózsdei Kurír*ban egy Storeyhoz intézett nyílt levél, aki ekkor éppen Erdélyben tett körutazást, hogy az ottani viszonyokról tájékozódjon. Az írás, amit a *Kurír* szerkesztősége jegyzett, elsősorban az ország esetleges végleges megcsonkításának a gazdaságra tett negatív hatásáról szólt. Több adatot és okot is felsorakoztatott arra nézve, hogy ha a szomszédos országok kénye-kedve szerint feldarabolják Magyarországot, az gazdaságilag ellehetetlenül, aminek bolsevizmus lehet a vége.³⁶ Ez az eset is jól rávilágít egyrészt az Egyesült Államok vélt párizsi szerepére, másrészt a bolsevik veszély mint politikai érv esetleges hatására.

Charles M. Storey erdélyi útja

Február 10-én este Storey, Davison és a magyar részről összekötőként működő Zerkowitz Emil miniszteri tanácsos elindult Arad felé, hogy a két amerikai megkezdje tíznapos útját Erdélyben, s helyben tájékozódjon az ottani viszonyokról. Ez a térség kritikus volt, mivel katonailag már román ellenőrzés alá került, de nagyszámú magyar és kisebb mértékű szász és zsidó nemzeti kisebbség élt itt. Az útvonal érintette a jelentősebb erdélyi településeket: Arad után Nagyszeben, majd Kolozsvár, Brassó, Sepsiszentgyörgy, Csíkszereda és végül Marosvásárhely következett. Rákóczi-Filep Sándor, a nagyszebeni kormányzótanács megbízottja volt kísérőjük az erdélyi utazás során, aki az egyik magyar napilap szerint „az erdélyi román különválásának egyik legfanatikusabb híve” volt.³⁷ Zerkowitzot a románok visszafordították, mert nem léphetett a megszállt területre magyar kormányzati emberként. A román katonai vezetés a maga részéről nem volt segítőkész, és igyekezett hátráltatni Storey céljait, de az egymásnak feszülésből Storey jött ki győzedelmesen, nem kis részben állampolgárságának köszönhetően. Nagyszebenben találkozott Julius Maniuval, az erdélyi román kormányzó-

³² Uo.

³³ Uo.

³⁴ Uo.

³⁵ Uo.

³⁶ „Koldusok és kalandorok népe”. *Tózsdei Kurír*, 3. évf., 7. sz. 1919. február 15., 1–2.

³⁷ „Látogatás Nagyszebenben”. *Az Est*, 10. évf. 47. sz. 1919. február 23. 3.

tanács elnökével, aki este fogadást adott a tiszteletére. Storey igen kellemetlen helyzetben érezte magát, különösen amikor rövid beszédre kérték fel a pohárköszöntő alakalmából. Nyilván meg kellett őriznie teljes pártatlanságát, és sikerült feltalálnia magát. Mivel aznap éppen február 12-e, vagyis Abraham Lincoln születésének évfordulója volt, a polgárháború hősi elnökének szabadságra vonatkozó ideáit hívta segítségül, amelyek általános értelemben mindenkire érvényesek voltak, így sem a román, sem a magyar oldal nem nehezíthetett rá amiatt, hogy a másikat részesítené bármilyen előnyben. Sikerült Maniutól egy olyan dokumentumot is kicsikarnia, hogy utazása során bárkivel is beszélget és bármilyen témában, az illetőnek nem kell félnie attól, hogy utólagosan hátrány éri, amiért őszintén beszél vele. Erre Storeynak nagy szüksége volt, mert csak őszinte vélemények alapján lehetett legalább nagy vonalakban felmérni a bonnyolult helyzetet.

Erdélyi tartózkodása alatt óhatatlanul foglalkoznia kellett a területi kérdés problémájával. Próbálta mindvégig a semleges megfigyelő szemével vizsgálni a helyzetet, és igyekezett szigorúan pragmatikus szempontok alapján véleményt alkotni. A nehéz helyzetre saját megoldási terve az volt, hogy a vita eldöntésére „fel kell osztani a területet egy kelet–nyugati vonallal, amit a Maros folyótól északra húznak meg, majdnem egészen Marosvásárhelyig, utána pedig délkeleti irányba Brassó határáig”.³⁸ Erdély földrajzi látnivalói a következő benyomást tették az amerikai utazóra: „Erdély nagy és grandiózus, szemeimnek pihentető, elsősorban a távolságok miatt, de mogorva, csupasz, és úgy képzelem, bizonyos szempontból szörnyen félelmetes.”³⁹ Ugyanakkor a székely közösség nyers, de őszinte emberek benyomását keltette benne. „Azt kell mondjam – írta egyik naplóbejegyzésében –, hogy a székelyek gondoskodtak róla, hogy szinte otthon érezzük magunkat. Számomra a mi új-angliai lakosainkra emlékeztetnek – van bennük bizonyos egyszerűség, életerő és olyan fokú függetlenség, ami számos esetben már nyakasságnak minősül.”⁴⁰ De politikai nézőpontból már máshogy ítélt az amerikai, különösen néhány kolozsvári interjú után. Az itteni friss benyomásai – és nyilvánvalóan korábbi tapasztalatai alapján is – a következő véleményt fogalmazta meg: „Először is, ezek az emberek nagyon kiengesztelhetetlenek, csökönyösek és szűk látókörűek. Másodsorban teljes mértékben értetlenek az új idők új szavaira, ráadásul a régi királyi rend visszatérésében reménykednek. Végezetül pedig, ami a legszomorúbb, az, hogy nem gondolkodnak. A legtöbb, ami elmondható, hogy a jelenlegi igazságtalanságokon töprengenek, míg egy unalmas és régóta haldokló múltat eszményítene.”⁴¹ Nem is meglepetés, hogy az állandó utazás és megbeszélések magyarokkal, románokkal, szászokkal és zsidókkal kimerítették Storeyt, s nem egyszer a magyarok tömeges megjelenése – az elmaradhatatlan székely himnusz éneklésével – csak fokozta a pártatlanság megtartásának és kinyilvánításának nehézségét egy etnikailag sokszínű térségben. A kulturális közeget is megtapasztalta a bostoni jogász az ételeken át az építészeti és a kézműves termékekig. Nagyon ízlett neki a kürtőskalács, s megcsodálta elkészítését, amiről beszámolt naplójában. Mivel bélyeggyűjtő szenvedélyének a világ ezen részén nem hódolhatott, ezt hímzett ruhaneműk és egyéb tárgyak megvásárlásával pótolta, mint például egy régi erdélyi szőnyeggel, ami leginkább a navahó takarók motívumaira emlékeztette.

Némileg érdekes módon Storey budapesti és erdélyi látogatása nem nyerte el teljesen vendéglátói tetszését. Károlyi amiatt panaszkodott egy másik, néhány héttel később odaláto-

³⁸ Storey naplóbejegyzése, 1919. február 14., C. M. Storey Journal.

³⁹ Storey naplóbejegyzése, 1919. február 15., C. M. Storey Journal.

⁴⁰ Storey naplóbejegyzése, 1919. február 15., C. M. Storey Journal. Új-Anglia az Egyesült Államok észak-keleti része.

⁴¹ Storey naplóbejegyzése, 1919. február 19., C. M. Storey Journal.

gató amerikaiak, hogy Storey túlságosan jó kapcsolatot ápolt a konzervatív elemekkel. Nicholas Roosevelt amúgy a következőképpen jellemezte honfitársát: „...szeles, változékony és képtelen a dolgokat irányítani,” s „teljes hiányát mutatta annak, hogy megértse, hogyan gondolkodik egy európai”.⁴² Komolyabb volt a románoktól érkezett vádaskodás. Mivel Storey román katonai területre kívánt vinni két magyart (amit persze a románok nem engedélyeztek), és a román csapatok erejéről és elhelyezkedéséről kérdezősködött, a románok magyar kémnek tekintették. Ráadásul úgy ítélték meg, hogy Storey aránytalanul sok magyarral beszélt Erdélyben a románok rovására.

A teljesen kimerült Storey végül február 21-én érkezett vissza a magyar fővárosba, ahol mindjárt sűrű jelentéskészítésbe fogott, hogy mielőbb értesíthesse Coolidge-ot és Párizst az erdélyi tapasztalatokról. Két nappal később megjött az utasítás, hogy Bécsen keresztül térjen vissza Párizsba. Utolsó budapesti napján búcsúlátogatások sorozatán vett részt, s ezeken a magyar politikai elit legjelentősebb képviselővel találkozott. Először Apponyi Albertnél volt ebéden, majd Károlyi Mihálynál tett búcsúlátogatást, végül pedig Teleki Pállal találkozott. Károlyit figyelmeztette, hogy ne legyenek túlzott elvárásai a párizsi békekonferencia döntéseit illetően, amire állítólag Károlyi úgy reagált, ha Magyarországot feldarabolják, akkor a Németországgal és Ausztriával való unióban fog gondolkodni.⁴³

A Bécsbe tartó vonaton Podmaniczky Tiborral utazott együtt, aki később félhivatalos küldetésre indult déli irányban. Elvileg zsír utánpótlás beszerzése volt a feladata, de valójában ezt az alkalmat akarták kihasználni Károlyiék, hogy a szerbekkel szorosabb viszonyt építsenek ki. Bécsben Podmaniczky alkalmat kerített arra is, hogy Coolidge-dzsál megbeszélést folytasson, mielőtt Trieszt felé vette az irányt.⁴⁴ Storey utolsó napja Budapesten alkalmat adott arra, hogy összegezze érzéseit, melyekre az elmúlt néhány hónap igencsak rányomta bélyegét: „Elegem volt, és őszintén kimerültem.”⁴⁵ Párizsba tartó útja amúgy rossz előérzettel töltötte el. Úgy érezte, az, „hogy megpróbáljak meggyőzni akárkit is az embereink közül, hogy valamit tenni kellene; hogy a tettek mezejére csábítsam őket; hogy arra összpontosítsanak, amiről igazán fontos beszélni; hogy segítsenek egy volt ellenségnek, akinek nincs ereje saját magán segíteni; és végül, hogy miután sikerül az amerikaiakat rávenni, hogy néhány konkrét lépést kellene tenni, rá tudjuk venni a többieket, hogy ezzel egyetértsenek – ez mind lehetetlennek tűnik”.⁴⁶

Következtetések

Természetesen érdemes eltűnődni azon, ami esetlegesen kimaradt a naplóból. Mi lehetett az, amit Storey nem írt le? Ha kihagyott valamit vagy valakit naplóbejegyzéseiből, azt vajon miért tette? Például, nem feltételezve a szándékos torzítást saját naplóbejegyzéseit illetően, az erdélyi kalandjai során nem tesz említést arról, hogy diplomáciai érzékét sutba dobva a román csapatmozgásokról tájékozódott. Erre a románok a Magyarországról és magyarokkal érkező Storey esetében talán túlságosan is érzékenyen reagáltak, és őt a magyarok fizetett

⁴² Roosevelt: *A History of a Few Weeks*, id. mű.

⁴³ Storey naplóbejegyzése, 1919. február 24., C. M. Storey Journal.

⁴⁴ Podmaniczky Károlyinak, 1919. február 27. In: Litván György (szerk.): *Károlyi Mihály levelezése I. 1905–1920*. Budapest, 1978. 433–435.; Ch. M. Storey levele Coolidge professzorhoz a magyar kormány Jugoszlávia irányában folytatott külpolitikájáról, Bécs, 1919. február 25. In: Hetes Tibor (szerk.): *A magyarországi forradalmak krónikája, 1918–1919*. Budapest, 1969. 135.

⁴⁵ Storey naplóbejegyzése, 1919. február 24., C. M. Storey Journal.

⁴⁶ Storey naplóbejegyzése, 1919. február 24., C. M. Storey Journal.

kémjének gondolták.⁴⁷ Mint láttuk, Károlyi is bírálta Storeyt annak elutazása után néhány nappal egy másik amerikai vendégnek. Ez esetben Storeyt konzervativizmussal vádolta a magyar politikai vezető, aminek az volt az oka, hogy Storey találkozott például Apponyi Alberttal, és úgy vélte, hogy személye a békekonferenciára megfelelő választás lenne.⁴⁸ Az is további kérdés, mennyire volt Storey jó megfigyelő. Természetesen lehetetlen a kérdést teljes biztonsággal megválaszolni, de a rendelkezésre álló dokumentumok alapján azt kell mondani, hogy megfigyelései alapján helyesek voltak mind az Egyesült Államok, mind Magyarország, illetve a magyarok helyzetét tekintve. Egy nyilvánvalóan idegen közegben, ahol mindenki pozitív benyomást próbált tenni rá, az a kérdés is felmerül, mennyire tudott pártatlan maradni, vagy esetleg elfogulttá vált-e. A Magyarországon töltött hetek és az elkerülhetetlen magyar propaganda természetesen hatott Storeyra, s az itt szerzett véleménye bizonyos fokig megerősödött erdélyi útja alatt. Azt viszont túlzás lenne állítani, hogy magyarbarát lett volna. Az áll inkább közel az igazsághoz, hogy túlzónak érezte a már tapasztalható és a valószínűsíthető jövőbeni büntetést, ami Magyarországra várt. A legfontosabb kérdés azonban az, hogy mennyire teljesítette jól Storey a rábízott feladatot. Elsődleges feladata a megfigyelés és tájékoztatás volt: felmérni a helyzetet Magyarországon, majd Erdélyben, és úgy tájékoztatni Coolidge-ot és Párizst, hogy az amerikai béke delegáció ezzel a gyakorlatban tudjon kezdeni valamit. Ami Storeyt illeti, megtette, amit legjobb tudása és belátása szerint megtehetett. Megállapításai nem voltak túlzók, nem volt érezhetően elfogult egyik oldal felé sem, s ha netán tett is kritizálható lépéseket, ezzel nem volt egyedül a Közép-Kelet-Európában tevékenykedő amerikai missziók tagjai között.

Mit lehet leszűrni Charles Storey naplóbejegyzéseiből? Először is megállapítható, hogy figyelemreméltó és unikális anyagról van szó. A Párizsban 1918–1919-ben tevékenykedő amerikaiak közül elég sokan vezettek naplót vagy írtak később könyvet tapasztalataikról. Viszont közülük csak nagyon kevesen látogattak el ekkor Magyarországra, s különösen Erdélybe. Akik eljöttek, azok is általában csak néhány napot tartózkodtak itt. Így azon másfél hónap alapján, amit Storey hazánkban töltött, a korabeli magyar helyzetről többtinformációt tudunk meg, aminek külön jelentőséget ad az, hogy nem magyar szempontú a forrás. Egy amerikai szemével láthatjuk az eseményeket és a szereplőket. Kiderül, hogy az amerikaiak jelentős része pártatlanul viszonyult a térség háború utáni rendezéséhez, de az is nyilvánvaló volt, hogy Magyarországnak büntetés jár. Sokkal inkább a mértéken volt a hangsúly, amit a Magyarországgal határos három újonnan alakult ország, illetve keletről Románia érdekei szerint is kívántak alakítani a győztes hatalmak, ami mögött elsősorban komoly francia támogatás húzódott meg. Hiába volt Storey személyes benyomása összességében pozitív az itt tapasztaltakról, jelentései nem nyomtak sokat a latban, s az amerikai delegáció más, számára fontosabb szempontokra koncentrált, s nem arra, hogy valamilyen módon a magyar etnikai blokkokat egyben tartsa az anyaországgal. Storey leírásai Károlyival tett beszélgetéseiről és erdélyi kalandjairól így is értékes korrajzot és történelmi láttelelet tárnak elénk, tovább árnyalják ismereteinket 1919 első két hónapjáról.

⁴⁷ Roosevelt, *A History of a Few Weeks*, id. mű.

⁴⁸ Roosevelt, *A History of a Few Weeks*, id. mű.

ZOLTÁN PETERECZ

One Hundred Years Ago: Hungary and Transylvania Through the Eyes of an American Officer in January-February 1919

The one hundredth anniversary of the end of World War I and the subsequent peace negotiations inevitably get in the historically limelight. In this fashion, this article will deal with American involvement in Europe, but especially in Hungarian affairs, doing this in the private realm rather than on the official spectrum. American participation was always on the border of official and unofficial, which statement is even more true in the case of the successor countries in Central Europe. A few Americans visited Hungary during the Peace Conference in various capacities. Although their official work has been to a large degree uncovered by historians, their private work still remains elusive. Hence, the diary of such an American officer will shed light on various interesting angles of the American thinking of the era and the relationship between American representatives and various Hungarians of the day. The article will introduce Charles Moorfield Storey's journal, a significant part of which was written during his stay in Hungary and Transylvania in the first few weeks of 1919. Storey was a member of the famous Coolidge Mission, whose headquarters was at Vienna. From here Americans set out to visit and gather information on the various countries in their purview, including Hungary. Based on the diary entries, one can learn about daily work of the Americans at the Paris Peace Conference, the Coolidge Mission, and Storey's experience in Hungary shortly after the conclusion of the war.